

ÎN LEGĂTURĂ CU STATUILE «SCITICE»

Intr-un articol recent, N. G. Elaghina prezintă două stele antropomorfe scitice din muzeul Nikolaev ¹. Prima a fost găsită în 1917 pe un kurgan în partea de nord-est a satului Kalinovka; cea de-a doua a fost descoperită în 1955 pe teritoriul satului Ternovka, la gura riului Ingul.

Pornind de la cea de-a doua descoperire, autoarea încearcă datarea piesei și face o serie de considerații în legătură cu semnificația acestui grup de monumente pe care le leagă neîndoios de cultul morților, iar în legătură cu prezența akinakes-ului, crede că probabil nu era socotit ca insignă a puterii regale. Totodată prezintă și un tabel al celor 13 statui cunoscute pînă acum de pe teritoriul U.R.S.S.

Statuia de la Ternovka ne cere să reluăm problema statuii de la Sibioara cu care aceasta prezintă multe asemănări. Într-un articol privitor la statuile din Dobrogea, luasem în considerație și statuia de la Sibioara ² și pornind de la desenul publicat ³ făcusem unele apropieri nepotrivite cu una din stelele cimitirului de la Ananino. La o examinare atentă a statuii de la Sibioara am putut constata că pumnalul scitic este reprezentat pe statuie atîrnînd ușor oblic de la centură și nu vertical, și nicidecum fără teacă, ci în teacă cu prelungire laterală pentru suspendare de formă alungită și cu capătul rotunjit, ceea ce evident face ca orice comparație cu stela mai sus amintită să nu mai fie valabilă (fig. 1). Această observație permite și discutarea problemei datării monumentului, data propusă anterior urmînd a fi modificată ⁴.

Statuia de la Ternovka, pînă în prezent cea mai bună paralelă pentru statuia de la Sibioara, este sculptată în calcar, are înălțimea de 0,93 m și este deosebit de îngrijit lucrată pentru această serie de monumente. Aparține tipului cu multe reprezentări: rhyton, centură, akinakes, goryt și în plus o cute de ascuțit de tip obișnuit scitic. Datarea piesei a prezentat unele difi-

¹ N. G. Elaghina, *Скифские антропоморфные стелы Николаевского Музея*, în SA, 2, 1959, p. 187 și urm.

² A. D. Alexandrescu, *Două statui traco-scitice din Dobrogea*, în SCIV, IX, 2, 1958, p. 292 și urm.

³ V. Canarache, *Considerații asupra unei statui inedite din timpul orînduirii comunei primitive în Dobrogea*, în SCIV, IV, 3-4, 1953, p. 709 și urm., pl. II și IV.

⁴ Mulțumesc direcțiunii Muzeului din Constanța pentru fotografia trimisă.

cultăți: tipul pumnalului cu minerul terminat în antene are o bună paralelă în akinakes-ul de la Solocha datat la începutul secolului al IV-lea î.e.n., totuși tăișul lat poate fi datat cel mai târziu la sfârșitul secolului al V-lea î.e.n. Pe de altă parte, pasărea stilizată de pe rhyton și capătul arcului sînt tipice pentru secolele VI și V î.e.n., iar buzunarul pentru săgeți al goryt-ului se datează în a doua jumătate sau la sfârșitul secolului al V-lea î.e.n. Statuia de la Ternovka prezintă o modelare îngrijită a părului și trăsăturilor feței precum a omoplaților și brațelor, iar prezența mustăților face ca asemănarea cu statuia de la Sibioara să fie și mai evidentă. Trebuie să subliniem însă faptul că statuia de la Sibioara este mult mai rudimentar lucrată.

Reluarea încercării de datare a piesei de la Sibioara nu este lipsită de dificultăți. Teaca pumnalului de tip Kelermes-Melgunov ne duce către jumătatea secolului al VI-lea î.e.n., dar asemănarea cu Ternovka precum și prezența atributelor mai numeroase ne impune o datare în cuprinsul secolului al V-lea. Este probabil ca Sibioara să fie ceva mai timpurie decît Ternovka, fără ca să fie vorba de o deosebire mare de timp. Astfel ni se pare că mijlocul secolului al V-lea î.e.n. ar fi cea mai potrivită dată, cu toată prezența elementului arhaic reprezentat de teaca pumnalului.

Această datare este permisă și de toporul cu două tăișuri ce apare pe statuie atârnat la centură alături de pumnal. Topoare din fier asemănătoare ca formă s-au găsit pe teritoriul R.P.R. în necropolele de la Ferigele¹, Gogoșu² și Bîrsești³. La Ferigele și Bîrsești topoarele au apărut în complexe în care se găsesc

și pumnale de tip akinakes, deși pînă acum nu s-au găsit niciodată chiar în același mormînt. În ambele necropole predomină elementele tracice.

Fig. 1.— Statuia de la Sibioara. Muzeul regional Constanța.

¹ Alexandru Vulpe, *Săpăturile de la Costești-Ferigele*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 241 și fig. 3/5.

² D. Berciu și Eug. Comșa, *Săpăturile de la Balta Verde și Gogoșu (1949-1950)*, în *Materiale*, II, 1956, p. 419, fig. 147/1 = 181/8.

³ Sebastian Morintz, *Săpăturile de la Bîrsești-Vrancea*, în *Materiale*, V, 1959, p. 358, fig. 5.

Cea de la Bîrsești se datează în a doua jumătate a secolului al VI-lea și în prima jumătate a secolului al V-lea, iar Ferigele între secolele VI—IV î.e.n. Topoarele amintite mai sus se deosebesc însă de cel reprezentat pe statuia de la Sibioara prin linia lor arcuită cu tășurile lățite și căzute. La Sibioara, toporul are axul drept, așa cum apare pe unele basoreliefuli persane¹.

N. G. Elaghina făcuse o apropiere între statuia de la Ternovka și statuia I de la Krasnodar². Aproximarea este justificată de modelarea îngrijită a pieselor față de celelalte cunoscute, care se prezintă mult mai schematic realizate. Dar statuia de la Krasnodar reprezintă tipul cel mai evoluat al statuilor scitice, sau mai degrabă piesa la care influența artei statuare grecești se resimte cel mai mult, căci merge pînă acolo încît brațul să fie modelat desprins de corp, ceea ce nu e cazul nici la Ternovka și cu atît mai puțin la Sibioara.

★

Ni se pare util a reproduce tabelul întocmit de Elaghina pentru statuile scitice cu toate atributele ce apar pe ele, adăugînd piesele descoperite pe teritoriul R.P.R.

Din acest tabel se pot desprinde unele date interesante. Dintre cele 13 statui cunoscute de pe teritoriul U.R.S.S., 12 prezintă mai multe atribute. O singură piesă, cea de la Alexandrovsk păstrată în muzeul din Kherson³, nu are reprezentate decît colierul, centura și akinakes-ul (în teacă de tip Kelermes-Melgunov). Din cele trei statui de pe teritoriul R.P.R., cea de la Sibioara prezintă mai multe atribute din care însă lipsește rhyton-ul tipic. Celelalte două fac parte din seria cu puține reprezentări⁴.

Astfel statuile se pot împărți în două grupe după numărul atributelor. În prima grupă ar intra deci numai statuile de la Alexandrovsk, Stupina și cea cu loc de găsimă neprecizat din Dobrogea. Toate celelalte statui intră în grupa a doua.

Mai este însă un fapt care întărește această grupare. Statuile din prima grupă îl reprezintă pe decedat cu mîinile pe piept, într-o atitudine cel puțin statică. În grupa a doua cei reprezentați țin într-o mînă rhyton-ul, iar cealaltă mînă ține akinakes-ul sau tinde să-l apuce, excepție făcînd numai statuia de la Ternovka, la care mina stingă este așezată pe goryt. Dacă la prima grupă de statui nu se materializa decît ideea reprezentării celui decedat, războinic fără îndoială, în a doua grupă se trece la reprezentarea unui anumit ritual la care participau numai războinicii. Astfel rhyton-ul ar putea reprezenta fie cupa cu sîngele primului dușman omorît (Herodot, IV, 64), fie cupa de vin amestecat cu apă pe care aveau dreptul să o bea la sărbătoarea anuală acei dintre sciți care au omorît dușmani (Herodot, IV, 66). Fiind vorba de imagini idealizate ale decedaților, statuile reprezintă pe războinici tineri și nu cu plete și barbă așa cum apar în majoritatea cazurilor în reprezentările din arta greco-scită.

¹ Ellis H. Minns, *Scythians and Greeks*, Cambridge, 1913, fig. 12.

² A. A. Miller, *Новый источник к изучению связей Скифии с Кавказом*, în *IRAIMK*, IV, 1925, p. 107 și urm., pl. II.

³ Tatiana Passek și B. A. Latînin, *Sur la question des « Kamennie baby »*, în *ESA*, IV, 1929, p. 296—297, fig. 4.

⁴ A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, fig. 1—4.

Toate acestea ni se par a permite și o încercare de datare în sensul că statuile din prima grupă ar fi cele mai vechi ținând seamă atât de felul de reprezentare a celui decedat cât și de numărul redus de atribute precum și de datarea permisă de acestea (teacă de tip Kelermes-Melgunov la Alexandrovsk, teacă cu prelungire laterală alungită la Stupina — nu vedem de ce aceasta din urmă nu ar putea fi datată timpuriu). Datarea statuiilor în general se poate

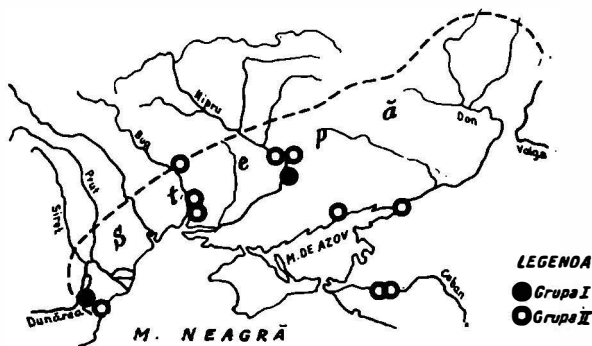

Fig. 2. — Aria de răspîndire a statuilor «scitice».

face în secolul al V-lea î.e.n. Cele din prima grupă aparțin probabil primei jumătăți a secolului; nu este exclus să dateze și din a doua jumătate a secolului al VI-lea î.e.n., dar nu există destule dovezi pentru aceasta.

Statuile de la Sibioara și Ternovka datează probabil de la mijlocul secolului al V-lea, Sibioara fiind ceva mai veche prin lipsa rhyton-ului înlocuit cu arcul, iar Ternovka ceva mai nouă, dar deosebindu-se totuși de toate celelalte prin poziția mîinii stîngi. Tot restul grupei a doua se poate data în a doua jumătate a secolului al V-lea și poate unele chiar în secolul al IV-lea î.e.n.

Pe teritoriul R.P.R. cea de-a doua grupă de statui nu este reprezentată, căci după cum s-a văzut mai sus, Sibioara nu aparține cu totul acestei grupe.

Pentru moment este foarte greu de stabilit ce a determinat schimbarea felului de reprezentare a decedatului în cele două grupe de statui. Este posibil ca aceasta să se fi datorat în parte influenței grecești care se face tot mai simțită în cursul secolului al V-lea î.e.n. Numai pe această cale ne putem explica și pătrunderea și adoptarea rhyton-ului, care devine un element nepusit în cea de-a doua grupă de statui scitice.

Este însă semnificativ faptul că din aria de răspîndire a statuilor «scitice» (fig. 2) reiese că acestea aparțin unei populații care a locuit numai stepa¹. Rămîne însă deschisă problema apartenenței etnice a războinicilor reprezentați de statui.

A. D. ALEXANDRESCU

¹ În hartă nu au putut fi trecute cîteva statui și anume: cea cu loc de găsimă neprecizat din Dobrogea, cea din muzeul Kiev descoperită pe cursul mijlociu al Niprului precum și statuile de la Erdelevki și Stanișino pe care nu am avut posibilitatea de a le localiza.

ПО ПОВОДУ «СКИФСКИХ» СТАТУЙ

РЕЗЮМЕ

В результате находки статуи в Терновке (СССР) вновь возник вопрос о датировке статуи из Сибиоары, которую предположительно можно отнести к середине V в. до н.э.

«Скифские» статуи разделяются на две группы по своему внешнему виду и количеству атрибутов.

Группы различаются между собой и хронологически. К первой группе, которая датируется первой половиной V в. до н.э. (что, однако, не исключает возможности отнесения ее к второй половине VI в. до н.э.), относится небольшое число статуй с малым количеством атрибутов, представляющих в неподвижно статическом виде мертвого воина.

Вторая группа, датируемая серединой V в. до н.э. и, возможно, первой половиной IV в. до н.э., включает изображения мертвых воинов, участвующих в исполнении какого-то ритуала; число атрибутов в этой группе, включая и rhyton, значительно больше.

«Скифские» статуи принадлежали населению, проживавшему исключительно в степной местности, однако вопрос этнической принадлежности людей, изображенных статуями, остается открытым.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Статуя из Сибиоары. Областной музей в Констанце.

Рис. 2. — Ареал распространения «скифских» статуй.

À PROPOS DES STATUES «SCYTHIQUES»

RÉSUMÉ

La découverte de la statue de Ternovka (U.R.S.S.) a permis de reprendre la question de la datation de la statue de Sibioara (Dobrogea), en assignant comme date probable le milieu du Ve siècle avant notre ère.

Les statues «scythiques» sont divisées en deux groupes, d'après leur mode de représentation et le nombre de leurs attributs. Ces groupes se différencient chronologiquement aussi. Dans le premier — daté de la première moitié du Ve siècle avant notre ère, sans exclure la possibilité de le dater de la seconde moitié du VIe siècle avant notre ère — il entre un petit nombre de statues, ayant peu d'attributs et représentant le guerrier décédé, dans une attitude statique. Dans le second groupe — qui date du milieu du Ve siècle et subsiste probablement encore dans la première moitié du IVe — les guerriers décédés sont représentés en train de participer à un certain rituel; le nombre des attributs, dont le rhyton ne manque pas, est plus grand.

Les statues « scythiques » ont appartenu à une population qui n'a habité que la steppe, mais la question de l'appartenance ethnique de ceux qu'elles représentent n'a pas encore reçu de réponse.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — La statue de Sibioara. Musée régional de Constanța.

Fig. 2. — Aire d'expansion des statues « scythiques ».

